

فصل سیزدهم

روابط با سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی

همگرایی فزاینده اقتصاد جهانی و الزامات بین‌المللی مربوط به آن، زمینه مشارکت و تعامل هرچه بیشتر اقتصاد با دنیای خارج را بیش از گذشته در قالب فعالیت و همکاری با سازمانها و موسسات بین‌المللی فراهم ساخته است. از این رو بررسی وضعیت روابط اقتصادی و مالی با سازمانهای عمده پولی و مالی بین‌المللی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به عضویت ایران در سه نهاد عمده پولی و مالی بین‌المللی شامل صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و بانک توسعه اسلامی، به اختصار سطح و میزان روابط کشور با سه سازمان یادشده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف - صندوق بین‌المللی پول^(۱)

در سال ۱۳۲۴ (۱۹۴۵ میلادی) ایران با استناد به قانون مشارکت دولت ایران در مقررات کنفرانس برتون وودز، با سهمیه‌ای معادل ۲۵ میلیون دلار به عضویت صندوق بین‌المللی پول درآمد. از سال ۱۹۷۲ میلادی، ایران به عنوان رئیس گروه کشورهای الجزایر، افغانستان، پاکستان، مراکش، تونس و غنا، دارای یک عضو در هیات مدیره صندوق مذکور بوده است. براساس قانون مذکور رییس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی نماینده دولت ایران در صندوق بین‌المللی پول می‌باشد. ایران در ۳۰ آوریل ۲۰۰۲ میلادی با داشتن سهمیه‌ای برابر ۱۴۹۷/۲ میلیون SDR^(۲) و تعداد آرای معادل ۱۵۲۲۲ از مجموع ۵۱۷۹۳ تعداد رای کل گروه فوق‌الذکر، به ترتیب دارای سهمی معادل ۲۹/۴ درصد در کل آرای گروه هفت کشور دارای عضو در هیئت مدیره و ۰/۷۰۵ درصد در کل آرای صندوق بین‌المللی پول بود.

بر اساس ماده (۴) اساسنامه صندوق بین‌المللی پول، یکی از وظایف این صندوق بررسی و نظارت بر نظام پولی بین‌المللی و سیاستهای ارزی کشورهای عضو به صورت‌های منظم، خاص و تکمیلی می‌باشد. بدین منظور همه ساله هیات‌های اعزامی ماده (۴) صندوق مذکور در خصوص سیاستها و عملکرد اقتصادی کشور با دستگاهها و مقامات ذیربط اقتصادی کشور تبادل نظر و مشاوره اقتصادی بعمل می‌آورند. صندوق بین‌المللی پول، همه ساله گزارش‌هایی در قالب ماده (۴) اساسنامه خود از وضعیت اقتصادی کشورها از جمله ایران تهیه می‌نماید که رایه این گزارشها به هیات مدیره صندوق نقش مهمی در انعکاس نقطه‌نظرات سایر کشورها در مورد سیاستهای اقتصادی کشور موضوع گزارش ایفا می‌نماید.

بر اساس ماده (۸) اساسنامه صندوق بین‌المللی پول، یکی از تعهدات کشورهای عضو در تنظیم سیاستهای ارزی، حذف محدودیتهای ارزی است. با این حال ماده (۱۴) اساسنامه فوق‌الذکر نیز ترتیبات موقتی را برای اعضا به منظور برقراری

۱ - International Monetary Fund (IMF).

۲- Special Drawing Rights (SDR).

برخی محدودیتهای ارزی پیش بینی کرده است. این صندوق سالانه گزارشی در خصوص اینگونه محدودیتها تحت عنوان ترتیبات و محدودیتهای ارزی منتشر می نماید. طی سالهای اخیر هیات اعزامی از صندوق بین المللی پول، کمکهای فنی و مشاوره‌ای در زمینه‌های بهبود نظارت بانک مرکزی، مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم و همچنین در زمینه استاندارد انتشار خاص داده‌ها^(۱) (SDDS) به جمهوری اسلامی ایران ارائه نموده است. علاوه بر موارد فوق همه ساله هیات اقتصادی پولی ایران در اجلاس بهاره و پاییزه صندوق بین المللی پول شرکت نموده و تعدادی از کارشناسان اقتصادی کشور نیز در کنفرانسها، سمینارها و دوره های آموزشی صندوق بین المللی پول در زمینه های مختلف پولی و مالی شرکت می کنند.

ب - بانک جهانی

کشور ایران یکی از ۴۴ کشور شرکت کننده در کنفرانس برتون وودز و از بنیان گذاران بانک بین المللی ترمیم و توسعه^(۲) بوده است. ایران بر اساس قانون مصوب ششم دیماه ۱۳۲۴ با سرمایه ای معادل ۲۴ میلیون دلار به عضویت بانک جهانی درآمد. وزیر امور اقتصادی و دارایی نماینده دولت ایران در بانک جهانی است. بانک جهانی شامل بانک بین المللی ترمیم و توسعه و موسسه بین المللی توسعه^(۳) می باشد. طبق ترازنامه مالی بانک ترمیم و توسعه در ۳۰ ژوئن ۲۰۰۲، ایران با داشتن ۲۳۶۸۶ سهم (معادل ۱/۵۱ درصد کل سهام) در این بانک به ارزش ۲۸۵۷/۴ میلیون دلار، دارای ۲۳۹۳۶ رای از کل تعداد آرا می باشد. این تعداد رای معادل ۱/۴۸ درصد کل آرای کشورهای عضو بانک بین المللی ترمیم و توسعه محسوب می شود. همچنین بر اساس ترازنامه موسسه بین المللی توسعه در ۳۰ ژوئن سال ۲۰۰۲، تعداد رای ایران با داشتن سهم شرکت و سهام تعهدشده به میزان ۵/۷ میلیون دلار، معادل ۱۵۴۵۵ بوده که ۱۲/۰ درصد از تعداد کل آرا موسسه مذکور را شامل می شود.

ایران تا قبل از مقطع انقلاب اسلامی حدود یک میلیارد دلار از بانک جهانی وام دریافت نموده و در مقابل دو فقره وام به مبلغ ۳۵۰ میلیون دلار با نرخ بهره ۸ درصد به بانک مذکور اعطا کرده بود. بین سالهای ۱۹۷۷ تا ۱۹۹۰ روابط تسهیلاتی جدیدی بین بانک جهانی و ایران برقرار نبود. اما از سال ۱۹۹۰ روابط ایران با بانک جهانی تقویت شد و با تهیه گزارشهای کارشناسی از وضعیت اقتصادی ایران و اعطای تسهیلات مختلف روابط مذکور بهبود یافت.

ج - بانک توسعه اسلامی^(۴)

بانک توسعه اسلامی یکی از نهادهای تخصصی مالی سازمان کنفرانس اسلامی است که در سال ۱۹۷۵ و به منظور کمک به توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای اسلامی و جامعه‌های مسلمان در کشورهای غیراسلامی توسط ۲۲ کشور اسلامی و با سرمایه اولیه دو میلیارد دینار اسلامی تاسیس شد. براساس گزارش سالیانه بانک توسعه اسلامی در سال ۲۰۰۲، در ۱۴ مارس سال مذکور تعداد اعضای بانک توسعه اسلامی ۵۳ کشور بود. طبق گزارش وزارت امور اقتصادی و دارایی بانک مذکور تا تاریخ ۱۳۸۱/۶/۲ بیش از ۱/۶ میلیارد دلار اعتبار به نفع سازمانهای مختلف ایرانی به تصویب رساند. بانک توسعه اسلامی از لحاظ ساختار اداری دارای دو بخش هیات عامل و هیات مدیره اجرایی است. هیات مدیره اجرایی بانک مرکب از

۱ - Special Data Dissemination Standard (SDDS).

۲ - International Bank for Reconstruction and Development (IBRD).

۳ - International Development Association (IDA).

۴ - Islamic Development Bank (IDB).

۱۴ عضو است که از این تعداد هفت عضو آن توسط هفت کشور که دارای بیشترین سهام در سرمایه بانک هستند (از جمله ایران)، منصوب می شوند. هفت عضو دیگر نیز از میان سایر اعضا و به مدت ۳ سال انتخاب می گردند. تصویب عملیات و پروژه ها و هدایت امور اجرایی بانک به عهده هیات مذکور می باشد.

فهرست برخی از پروژه های مصوب بانک توسعه اسلامی در ایران

عنوان پروژه	تاریخ تصویب	هزینه کل پروژه (میلیون دلار)	مبلغ مصوب (میلیون دلار)
شبکه فاضلاب همدان	۲۰۰۱/۳/۲۵	۷۴/۳۲۵	۳۴/۰
سد شهید مدنی و شبکه آبیاری (فاز اول)	۲۰۰۲/۹/۹	۶۹/۶۳۰	۲/۲
دوخطه کردن راه آهن تهران مشهد	۲۰۰۱/۹/۱۰	۱۰۶/۹۴۰	۳۵/۰
طراحی مهندسی مترو تبریز	۲۰۰۲/۳/۱۱	۲/۰	۱/۳
کمکهای بعد از سیل برای منابع آب استان گلستان	۲۰۰۲/۹/۹	۲۸/۱۸۹	۱۴/۵

جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۷ با پذیره نویسی ۲/۵ میلیون دینار اسلامی به عضویت این بانک درآمد و با دو مرحله افزایش سرمایه، میزان سرمایه خود را تا ۷۰۰ میلیون دینار اسلامی افزایش داد. بدین ترتیب ایران چهارمین سهامدار عمده بانک توسعه اسلامی شد. در ابتدای سال ۱۳۸۱ سهام ایران در بانک توسعه اسلامی به ارزش ۳۲۵/۸ میلیون دلار بود. در تاریخ دوم ژانویه ۲۰۰۲ قسط دهم و آخرین قسط افزایش سرمایه جمهوری اسلامی ایران با احتساب اضافه پرداخت قسط نهم به بانک توسعه اسلامی پرداخت گردید.